

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

**"Biz o'z xatti-harakatlarimiz
uchun javobgarmiz"**

Umumiy o'rta ta'lim maktab 5-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Mas'uliyat nima va uni qanday his etish mumkin?

Mas'uliyat — bu insonning o'z xatti-harakatlari, qarorlari va ularning oqibatlari uchun javob berish qobiliyatidir. Mas'uliyatli inson nafaqat o'z ishini sidqidildan bajaradi, balki uning natijasi atrofdagilarga qanday ta'sir etishini ham o'ylab ish tutadi.

Ishni oxiriga yetkazish

Biror ishni zimmasiga olsa, uni oxirigacha yetkazadi

Xatoni tan olish

Xatoga yo'l qo'ysa, buni tan oladi va tuzatishga harakat qiladi

Oqibatni o'ylash

"Mening harakatim boshqalarga ta'sir qiladi" degan tushunchani anglash

Agar inson mas'uliyatni his qilmasa, o'z harakatlarining oqibatini o'ylamaydi — bu esa jamiyatda beparvolik va adolatsizlikka olib keladi.

Amaliy misol: Kutubxona kitoblari

Vaziyat

Shahar bolalar kutubxonasida o'quvchilar kitoblarni vaqtincha uyiga olib ketishi mumkin edi. Har bir kitobni belgilangan muddatda qaytarish qoidasi mavjud edi.

Bir o'quvchi kitobni olib, belgilangan vaqtda qaytarib bermadi. Kutubxona xodimi unga bir necha marta eslatdi, lekin u har safar: *"Keyinroq olib kelaman"*, deb javob berdi.

Bu vaqtda boshqa bolalar ham shu kitobni o'qishni xohlardi, lekin kitob yo'qligi sababli undan foydalana olmadi.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda mas'uliyat hissi qay tarzda buzildi?
2. Kitobni o'z vaqtida qaytarmaslik boshqalarga qanday ta'sir ko'rsatdi?
3. Nega ayrim insonlar o'z harakatlarining oqibatini o'ylamaydi?
4. Bunday holatlar ko'paysa, jamoat joylarida qanday muammolar yuzaga keladi?
5. Mas'uliyatli qaror qanday bo'lishi kerak edi?
6. Siz bu vaziyatda qanday yo'l tutgan bo'lardingiz?

Mas'uliyatsizlik nima?

Mas'uliyatsizlik — bu insonning o'z vazifasi va harakatlari uchun javobgarlikni his qilmasligi, majburiyatlarini bajarmasligi yoki o'z xatosini boshqalarga ag'darishidir.

Kundalik hayotda namoyon bo'lishi:

- Biror ishni bajarmaydi va uning oqibati uchun javobgarlikdan qochadi
- "Bu mening ishim emas" deb o'zini chetga oladi
- Arzimas harakatlardan boshlanib, jiddiy muammolarga olib keladi

Oqibatlari:

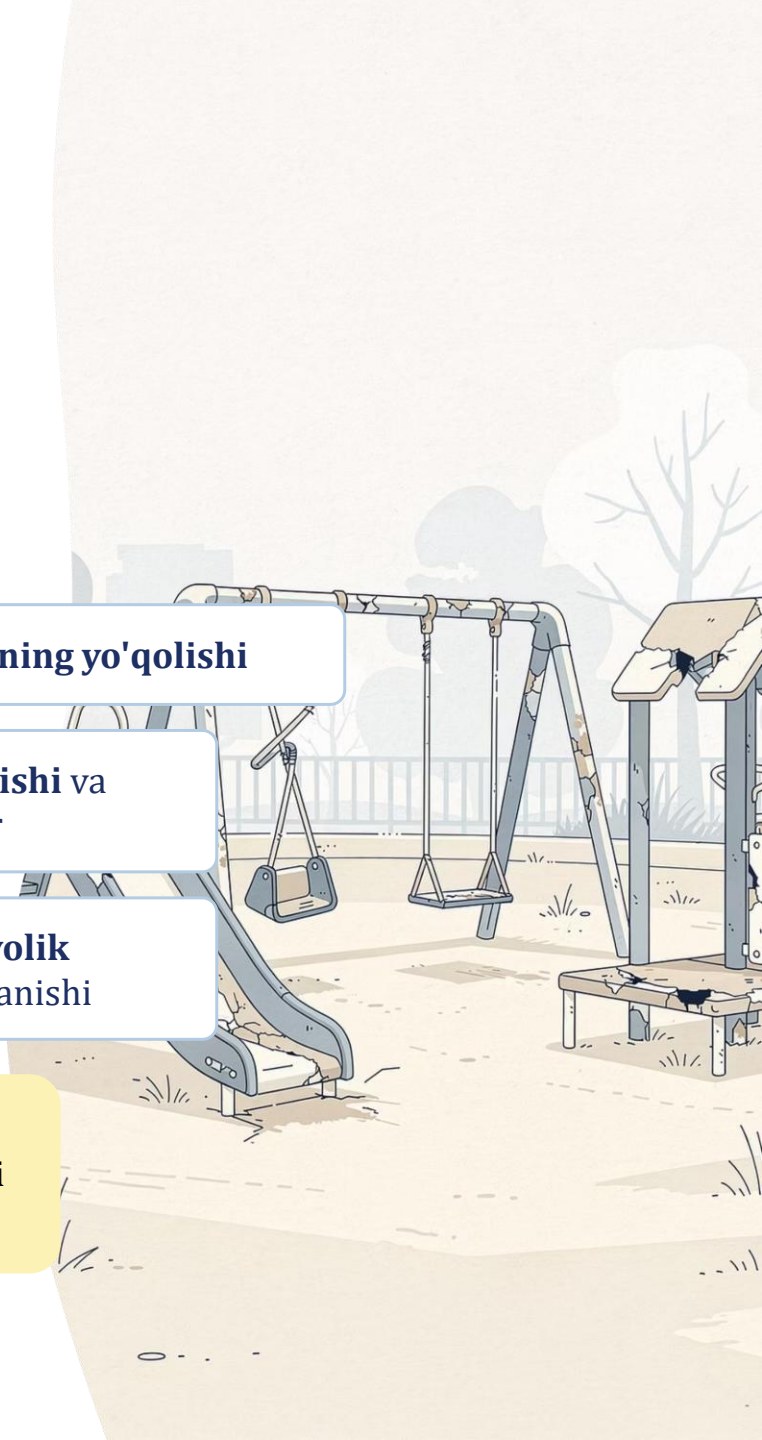
Jamoadagi **ishonchning yo'qolishi**

Adolatning buzilishi va boshqalarga zarar

Jamiyatda **beparvolik** muhitining shakllanishi

Mas'uliyatsizlik ba'zan arzimas harakatlardan boshlanib, keyinchalik jiddiy muammolarga olib kelishi mumkin.

Amaliy misol: O'yin maydonchasi

Mahallada bolalar uchun yangi o'yin maydonchasi qurildi. Oradan bir necha kun o'tgach, ayrim bolalar maydoncha jihozlaridan ehtiyotsizlik bilan foydalanib, ularni sindirib qo'ydi.

Bu holatni ko'rgan boshqa bolalar kim aybdorligini bilsa-da, hech kim bu haqda kattalarga aytmadi. Natijada jihozlar ta'mirlanmadi va o'yin maydonchasi qisman yaroqsiz holga keldi.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda mas'uliyatsizlik qanday namoyon bo'ldi?
2. Sizningcha, nega bolalar jim turishni afzal ko'rdi?
3. Bu holat jamoaga qanday ta'sir qildi?
4. Javobgarlikdan qochish qanday kattaroq muammolarga olib kelishi mumkin?
5. Bu vaziyatni qanday to'g'ri hal etish mumkin edi?

Mas'uliyatning inson hayotidagi o'rni

Mas'uliyat inson hayotida muhim o'rin tutadi, chunki u shaxsning qanday qaror qabul qilishi va qanday inson bo'lib shakllanishini belgilaydi.

Mas'uliyatli insonga boshqalar ishonch bildiradi

O'z vazifasini siddiqdildan bajarib, jamoada hurmat qozonadi

Hatto mushkul vaziyatda ham to'g'ri qaror qabul qilishga intiladi

Jamiyatda tartib va adolatni saqlashga xizmat qiladi

Odamlar qanchalik mas'uliyatli bo'lsa, jamiyatda ishonch va barqarorlik shunchalik mustahkamlanadi.

Mahalla, inson, mas'uliyat, vijdon

Mahalla nima?

Mahalla — kishilar bir-biriga yaqin yashaydigan, o'zaro yordam va hurmatga asoslangan jamoa. Bu jamoada har bir shaxsning mas'uliyati va vijdoni muhim ahamiyat kasb etadi.

- Bir-biriga yordam berish
- Qiyin vaziyatlarda birga bo'lish
- Umumiy tartibni saqlash

Vijdon nima?

Vijdon — insonning ichki tuyg'usi bo'lib, u yaxshi va yomonni ajratishga ko'maklashadi. Agar inson vijdon amriga quloq tutsa, u hatto hech kim ko'rmayotgan paytda ham to'g'ri ish qiladi.

Adolatli bo'lishga undaydi

Boshqalarning haqqini hurmat qilishga yo'naltiradi

Halol yashashga da'vat etadi

Mahalladagi tartib, tozalik va osoyishtalik har bir fuqaroning mas'uliyatiga bog'liq. Agar kimdir o'z burchini bajarmasa yoki befarq bo'lsa, bu butun jamoaga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Atrofdagilarga yordam berish zarurati

Inson jamiyatda yolg'iz yashamaydi, u doimo boshqalar bilan muloqotda bo'ladi. Shu sababli bir-biriga yordam berish — jamiyatning muhim qoidasidir.

Insonparvarlik belgisi

Yordam berish nafaqat ezgulik, balki mas'uliyatning ham bir ko'rinishidir. Boshqalarning qiynalayotganini ko'rib, befarq qololmaslik — insoniylikning asosi.

Jamiyatni mustahkamlash

Insonlar bir-biriga yordam berib yashasa, do'stlik va hamjihatlik mustahkamlanadi. Yordam berish ijobiy muhit yaratadi.

Yoshlikdan tarbiya

Bolalarga yoshligidanoq boshqalarga ko'maklashish, mehr-oqibatli bo'lish va mas'uliyatni his etish o'rgatiladi.

Yordam berish jamiyatda beparvolik va loqaydlikka qarshi eng kuchli vositadir.

Odamlarga qanday yordam berish mumkin?

Yordam berishning turli shakllari mavjud. Eng muhimi, yordam **adolatli va vijdonan** amalga oshirilishi kerak.

Yordam turlari

Jismoniy yordam

Ma'naviy qo'llab-quvvatlash

Maslahat berish

Adolatli yordam tamoyillari

1

Adolat
Hamma uchun teng
munosabat

2

Tenglik
Faqat tanishlarga
emas, barchaga
yordam

3

Vijdon
Ichki tuyg'uga quloq tutib harakat qilish

⚠ Faqat o'z tanish-bilishlariga yordam berish — bu haqiqiy yordam emas, balki adolatsizlikka olib keladi. Bu holat korrupsiyaga oid fikrlash tarzini eslatadi.

Xulosa: Mas'uliyatli jamiyat sari

Har bir shaxs o'z xatti-harakatlari uchun javobgardir.

Tartib-intizom

Mas'uliyat insonda tartib-intizom, halollik va ishonch kabi xislatlarni shakllantiradi

Hurmat va vijdon

Vijdonli va mas'uliyatli inson jamiyatda hurmat qozonadi va adolatni yuksak qadrlaydi

Kelajak poydevori

Bolalar yoshligidanoq mas'uliyatli bo'lishni o'rgansa, kelajakda adolatli va korrupsiyasiz jamiyat barpo etiladi

Agar bolalar yoshligidanoq mas'uliyatli, vijdonli bo'lishni va atrofdagilarga yordam berishni o'rgansa, kelajakda adolatli hamda korrupsiyasiz jamiyat barpo etishga o'z hissasini qo'shadi.

